

**ПОПУЛАЦИОНА ПОЛИТИКА И ПЛАНИРАЊЕ ПОРОДИЦЕ У
РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ – СТАЊЕ И ТЕНДЕНЦИЈЕ****Драшко Маринковић¹ и Александар Мајић¹**¹Природно-математички факултет, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска

Сажетак: На нивоу Републике Српске, планирање породице, као и популациона политика, под снажним су утицајем промјена које се дешавају у друштву. Из анализе демографских детерминанти за посљедњих десетак година, евидентно је да је у Српској већ дуже вријеме на дјелу демографска рецесија коју иницира интензивно смањење стопе фертилитета. Да би се повећао фертилитет потребна је шира друштвена акција из које треба да проишају стратегија демографског развоја и програм планирања породице, који треба да узму у обзир број дјете који је потребан за замјену генерација. У складу са тим треба интензивирати активности на систематизацији постојећих мјера популационе политике и усмјерити их првенствено у пронаталитетне сврхе, како би се раздвојиле мјере из области популационе и социјалне политике. Ове активности би требало развијати на свим нивоима власти.

Кључне ријечи: популациона политика, планирање породице, демографски развој

Original scientific paper

**POPULATION POLICY AND FAMILY PLANNING IN
THE REPUBLIC OF SRPSKA – STATUS AND TENDENCIES****Draško Marinković¹ and Aleksandar Majić¹**¹Faculty of Sciences, University of Banja Luka, Republika Srpska

Abstract: At the level of the Republika Srpska, family planning and population policy are under the strong influence of changes that occur in society. From the analysis of demographic determinants for the last ten years it is evident that in the Republika Srpska, for a longer time, is active demographic recession initiated by an intensive reduction of fertility rates. In order to increase the fertility a broader social action is needed from which should arise strategy for demographic development and family planning program that should take into account the number of children required for the replacement of generations. In accordance with previous, it is needed to intensify activities on systematization of existing measures of population policy and to direct them primarily in pro-natal purposes, in order to distinguish measures of population and social policy. These activities should be developed at all levels.

Key words: population policy, population ageing, demographic development

УВОД

Популациона политика се обично дефинише као скуп мјера, акција и програма које спроводи држава у смислу свјесног усмјеравања демографских промјена. Она је саставни дио културног, економског и социјалног развоја.

Циљ популационе политике би

INTRODUCTION

Population policy is usually referred to as a collection of measures, actions, and programs that are conducted by the government in order to steer demographic changes. It is an integral part of cultural, economic, and social development

требао бити умјерен раст становништва и стабилан фертилитет, на нивоу који као минимум обезбјеђује несметано обнављање становништва. Остваривање овог циља би требала бити брига власти која ствара услове који утичу на свијест грађана, утврђује одређене мјере, које обухватају сферу рада, образовања, здравствене заштите, становања, урбанизације и сл.

“Универзални циљ савремене популационе политике је умјерено рађање и продужење средњег трајања живота. Остваривањем тог општег циља постигло би се просто обнављање становништва и побољшао би се квалитет живота постојећих генерација, што садржи и читав низ посебних циљева који су иманентни популационој политици: од хуманизације и модернизације биолошке репродукције друштва, до свјесног, жељеног и одговорног родитељства и побољшања здравља мајки и дјеце” (Гавриловић и Рашевић, 1999).

У многим државама популациона политика је заправо утопљена у социјалну политику, путем материјалних награда и нематеријалних бенефиција, којима се стимулише рађање. Дакле, популациона политика се у свијету различито спроводи, односно свака држава различито дефинише и спроводи своју популациону политику у зависности од проблема са којима се сусреће.

”Популациона политика се сматра функцијом друштва, односно реакцијом цјелине (државе) на репродуктивна понашања (индивидуа), са циљем постизања промјена тих понашања којима би се обезбиједио опстанак, трајање и развој цјелине у непрекидном обнављању. Како цјелина (друштво) не функционише стихијски, већ организовано са јасном подјелом улога, произлази да популациону политику треба да формулише и спроводи држава преко својих органа, што не искључује учешће других институција друштва, него га подразумијева” (ibidem).

Сасвим је сигурно да свако друштво треба проводити одређене мјере популационе политике јер је то у најужој вези са друштвено-економским развојем. Да би се уопште

whatsoever.

The population policy should aim at a moderate population growth and stable fertility at a minimum level that would enable unobstructed population regeneration. It is government who should take care of achieving this goal, create conditions to appeal to common awareness, and estimate specific measures to cover the fields of labor, education, health care, housing, urbanization, etc.

“A universal goal of modern population policy is a moderate birth rate and an extension of life expectance. Making this goal come true, we would regenerate the population and improve the life standard of the present generations. This further implies a whole range of specific goals pertinent for the population policy such as: humanization and modernization of the biological social reproduction, a desired and responsible parenthood, and, finally, the improvement of mother-and-child health care” (Гавриловић и Рашевић, 1999).

Many states worldwide actually merge population and social policies via material awards and non-material benefits, both of which stimulate birth. Therefore, population policy varies worldwide, i.e. each country has a different definition and conduct of population policy, depending on the current problems.

”Population policy is a social function, i.e. it is a reaction of a whole (state) to the reproductive behavior (individuals), targeting at alteration of such behavior in order to provide survival, duration, and development of the whole on its path to perpetual restoration. As the whole (society) is well-organized and role-oriented, it appears that the population policy ought to be formulated and governed by the state via its authorities. This also entails institutions other than governmental” (ibidem).

It is quite certain that every society ought to conduct specific population policy measures as they are tightly connected

говорило о сврсисходности тих мјера, треба сагледати посљедице које би „стихијски“ развој становништва (раст или смањивање) могао оставити на економски и друштвени развој у условима непостојања популационе политике.

Популациона политика треба да дјелује организовано, путем друштва (државе) на узроке који доводе до недовољног или прекомјерног рађања, а све то треба да је засновано на научним сазнањима. Посебно је питање етичких начела, односно питање људских права и слобода и колико држава уопште има право да се мијеша у право појединца да сам одлучује о рађању. На основу досада познатих теорија често се поставља питање: да ли је могуће засновати демографску (популациону) политику на основу научно утврђених законитости демографског развоја? Односно треба пројектовати модел демографског оптимума једног друштва, којим се тежи усклађивање економског, социјалног и демографског развоја.

Типови популационе политике зависе од критерија према којим се проводи подјела те политике. Према критерију носиоца разликујемо тзв. експлицитну и имплицитну популациону политику. Експлицитна популациона политика подразумијева мјере и акције које доноси и проводи држава, са директно бројчано одређеним демографским циљевима, тј. са циљем дјеловања на одређене компоненте укупног кретања становништва (најчешће на фертилитет и миграцију) као и на смјер њиховог кретања. Већина земаља у развоју, које имају популациону политику по свом карактеру је експлицитна.

„Имплицитна популациона политика подразумијева политику према становништву која као таква није службено објављена и која подразумијева систем посебним мјера и акција, која се проводи у оквиру појединачних, посебним политика (стамбена политика, политика запослености, фискална политика, кредитна политика, политика цијена одређених производа и услуга за дјецу и сл.) с циљем да усмјере развој становништва, односно поједине компоненте укупног кретања становништва (најчешће наталитет/фертилитет и миграцију)

with the social-economic development. In order to talk about the functionality of these measures at first place, we should scrutinize the consequences that a „natural“ population development (either growth or decrease) might have on the economic and social growth in case there is no population policy whatsoever.

The population policy should be well-organized and use the means of state (society) in order to affect the problems that cause insufficient or extra birth rates. Furthermore, these processes should be science-based. The ethical principles (human rights and freedom) are a sensitive subject, i.e. to which extent may a state interfere with the individual right to procreate. Based on the recent theories, a question often emerges: is it possible to base a demographic (population) policy upon scientifically estimated laws of demographic development? In other words, a model of the demographic optimum of one society should be designed so as to strive for the harmonization among the economic, social, and demographic development.

Types of population policy depend on the criteria in accordance to which the policy itself is applied. According to the carrier criterion, we make a difference between so-called explicit and implicit population policies. The explicit population policy refers to the measures and actions adopted and conducted by the state, with the directly specified numerical demographic aims i.e. it targets at specific components of the total population circulation (most frequently it covers fertility and migrations) and the courses of the circulation. Most developing countries with a designed population policy are explicit.

„The implicit population policy refers to the policy of treating population without official announcements and which covers a special system of measures and actions conducted within the framework of individual, specific policies (housing

у друштвено пожељном смјеру“ (Wertheimer-Baletić, 1999). Ова политика је, на неки начин, прикривена популациона политика, али ипак својим дјеловањем постиже одређене циљеве. Најбољи примјер пружа „политика благостања“ у Шведској, која је годинама бројним посебним мјерама настојала побољшати положај дјетета у породици, помоћ запосленој жени, мајци и сл.

Подјела на квантитативну и квалитативну (еугеничку) популациону политику темељи се на критерију бројчаног циља. То су такве популационе политике којима је циљ дјеловање на величину стопе кретања становништва, најчешће на стопу раста или пада становништва (квантитативна). Политике којима је циљ оплемењивање становништва или његово јачање у биолошком смислу улазе у групу тзв. квалитативних популационих политика.

Према Томпсоновој подјели издвајају се четири групе (типа) популационих политика:

1. Експанзивна стимулативна популациона политика, која за чији је циљ повећање репродукције становништва;

2. Рестриктивна популациона политика, чији је циљ спречавање раста становништва;

3. Редистрибутивна популациона политика, чији је циљ да осигура повољнији размјештај (расподјелу) становништва у односу на расположиве ресурсе;

4. Квалитативна или еугеничка популациона политика, чији је циљ постизање одређених квалитета становништва у биолошком смислу.

За савремену популациону политику уопште, а посебно у развијеним земљама, релевантне су следеће групе мјера:

а) породични и дјечији додаци, те друге материјалне и сличне погодности, које су карактеристичан инструмент популационе политике у многим земљама (нпр. Француска, Белгија, Шведска и др.).

б) мјере у домену фискалне политике, пореске олакшице зависно од броја дјеце, посебно порези на нежење, новчане накнаде мајкама са већим бројем дјеце и сл.

в) мјере које би требале олакшати функцију материнства запосленој жени (продужење породилског одсуства, повећање броја вртића

policy, employment policy, fiscal policy, loan policy, product service policy, etc.) aiming at population development, i.e. the development of certain aspects of total population circulation (usually birth rate and migration) in a socially-desirable course“ (Wertheimer-Baletić, 1999). This type of population policy is somewhat hidden but still serves its purpose. Its best instance is a „prosperity policy“ in Sweden, which has been, for years, improving the status of children, working mothers, etc.

The criterion of the numeric goal is the backbone of the division into quantitative and qualitative (eugenic) population policies. These population policies aim at the rate of population circulation, most often the rate of population increase or decrease (quantitative). The policies that aim at improvement or strengthening of population in terms of genetics are so-called qualitative population policies.

According to Thomson, there are four groups of population policies, which are:

1. Expansive population policy, which targets the increase of population reproduction;

2. Restrictive population policy, which targets prevention of population growth;

3. Redistributive population policy, which targets at favorable distribution of population with reference to available resources;

4. Qualitative or eugenic population policy, which targets at certain biological qualities of the population.

The modern population policy in general, especially in developed countries should focus on the following measures:

а) Family and children allowance, and other material benefits that are a typical instrument of population policy in many countries (e.g. France, Belgium, Sweden, etc.).

б) Fiscal policy measures, tax benefits per number of children, single men benefits, mothers with many children, etc.

и јаслица, увођење скраћеног радног времена за мајке са малом дјецом, омогућавање жени да се поново запосли, могућност да отац користи родитељско одсуство, и сл.), као и мјере из подручја здравствене заштите, образовања и социјалне и економске политике у ширем смислу.

г) мјере које се односе на тзв. контролу рађања, гдје побачај треба бити што мање примјењиван, а предност се даје све већој примјени средстава контрацепције.

Већина развијених држава проводи ове мјере у већем или мањем обиму, комбиновано, независно од опредјељења влада, материјалних могућности, традиције и других утицаја као што је религија.

У многим државама у којима је забиљежен низак ниво наталитета, владе су увеле политику подстицања рађања не би ли тиме утицале на повећање стопе наталитета. Успјех тих мјера, углавном, зависи од тога да ли представљају противтежу стварним чиниоцима који су, прије свега, и допринијели битном паду наталитета. Број дјеце за коју се жена или пар одлучи да их има резултат је сложене комбинације чинилаца који, између осталог, обухватају трошкове подизања дјеце, могућности жене да учествује у вишем образовању и запошљавању, економски статус домаћинства, брачни статус (што укључује развод и ванбрачну заједницу), као и степен усклађености рада и његе дјеце (Маринковић, 2010).

ПРАВНО-ИНСТИТУЦИОНАЛНА ОСНОВА ПРОВОЂЕЊА МЈЕРА ПОПУЛАЦИОНЕ ПОЛИТИКЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Република Српска нема јединствену популациону политику, али су у протеклом времену кроз дјелатности различитих институција провођене одређене активности које су у функцији подстицајних мјера популационе политике. Са тог аспекта, веома важно је било формирање неколико савјетодавних тијела Владе Републике Српске, која су активно пропагирала мјере пронаталитетне популационе политике.

в) Measures to help motherhood for employed mothers (extension of maternal leave, larger number of nurseries, shorter working hours for young mothers, helping women get jobs, parental leave for fathers, etc.), health care measures, education, social care and economic policy.

г) Birth control measures, decrease of number of abortions, introduction of widely used contraception.

Most developed countries run these measures to some extent, combinable, independent of government policy, material resources, tradition, or even religion.

Many countries with poor birth rate had their governments introduce birth incentives in order to increase birth rates. The success of these measures largely depends on whether they are an antipode of the real factors that caused poor birth rate at first place. The number of children that a woman or a family decides to have is a result of many factors that, among other things, cover the life expenses, ability of a woman to participate in higher education and employment processes, economic status of a household, marital status (including divorces and out-of-wedlock relationships), as well as the harmonization of labor activities and children's care (Маринковић, 2010).

LEGAL AND INSTITUTIONAL BASIS OF RUNNING THE POPULATION POLICY MEASURES IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

The Republic of Srpska does not have a unified population policy, but over the recent years, many institutions have governed certain activities in order to help the population policy measures. With reference to this, it is highly important that we have formed advisory boards within the Government to actively advocate for the

Препознавши овај проблем као изузетно важан, Влада Републике Српске је 2004. године формирала Савјет за демографску политику, кога чине стручњаци из различитих области (демографи, здравствени и социјални радници, социолози, правници, економисти и др.). Овај Савјет је 2005. године сачинио документ “Политика развоја становништва Републике Српске”, у коме су први пут истакнуте потребе за провођењем мјера пронаталитетне популационе политике и предложене институционалне активностима за рјешавање уочених демографских проблема. Документ је 2005. године усвојила Народна скупштина Републике Српске. У протеклих осам година, у три сазива, чланови Савјета за демографску политику су реализацијом неколико пројеката дали значајан допринос у сагледавању потреба демографског развоја и предлагању мјера из домена популационе политике, репродуктивног здравља и планирања породице у Републици Српској. Посебно треба истаћи да је 2008. године реализовано истраживање, а затим и објављена научно-истраживачка студија под називом: „Анализа демографске ситуације и спровођење пронаталитетних мјера и активности у Републици Српској“, на основу којег су анализирани биолошки, социо-економски и културни фактори који утичу на фертилитет породиља, идентификовани су разлози због чега није остварен жељени број дјеце и дефинисани ставови породиља о потреби за активнијим мјерама популационе политике.

У оквиру Министарства за породицу, омладину и спорт 2006. године формирано је Одјељење за породицу, које је протеклих година реализовало низ успјешних пројеката и активности у циљу анализе стања и положаја породицаиистовременоинициралонизпрограма који су у директној вези са провођењем мјера пронаталитетне популационе политике, као што су: једнократне новчане помоћи приликом рађања трећег и четвртог дјетета, субвенција каматних стопа за стамбене кредите младих брачних парова, подстицаји послодавцима за запошљавање младих, набавка удбеника и сл., али и низ других активности које, ипак, спадају

increase of the birth rate.

The Government of the Republic of Srpska recognized this problem as a crucial one and in 2004 they formed a Demographic policy board, including many experts from different fields (demographers, health workers, social workers, sociologists, barristers, economists, etc.). In 2005, this Board devised a document named “The policy of population development in the Republic of Srpska” and for the first time urgent measures were pointed out so as to conduct the birth rate improvement. Furthermore, some institutional activities for solving these issues were introduced. In 2005, the document was adopted by RS National Assembly. Over the last eight years, on three occasions, the members of the Board run several projects and largely contributed the demographic development within the population policy domain, covering reproduction and family planning in the country. We should also say that in 2008 a research was run followed by scientific study named „The analysis of demographic situation and conduct of birth measures and activities in the Republic of Srpska“. Based on the study, the following factors affecting the fertility were analyzed – biological, social-economic, and cultural. In addition, they identified the reasons why there was no desirable number of children born and defined the position of mothers about the need to run the population policy measures more actively.

In 2006, the Ministry of Family, Sports and Youth formed a Department for Family Issues, which has realized a whole range of projects and activities in order to analyse the position of families and initiate programs that directly affect birth measures such as: lump sum for third and fourth children, smaller interest rates for young couples house loans, incentives for employers to hire the young, and many other activities within the domain of sociology. What we should point out is the Department’s

у домен социјалних програма. Посебно треба истаћи активности овог одјељења на изради Стратегије развоја породице у Републици Српској за период 2009-2014. године, коју је усвојила Народна скупштина Републике Српске.

Влада Републике Српске формирала је 2006. године Савјет за дјецу Републике Српске, као савјетодавно координирајуће тијело за питања из области промоције и заштите права дјетета. Протеклих година чланови Савјета за дјецу су реализацијом неколико пројеката дали значајан допринос и активно учествовали у доношењу и спровођењу законских, подзаконских и стратешких докумената који имају за циљ побољшање положаја дјеце и промоцију дјечијих права. Посебна пажња била је усмјерена према дјеци са посебним потребама, вишечланим породицама, предшколском васпитању и образовању дјеце, вршњачком насиљу, медијској промоцији дјечијих права и сличним активностима.

Академија наука и умјетности Републике Српске формирала је 2007. године Одбор за репродуктивно здравље и демографију у оквиру Одјељења медицинских наука. Чланови овог Одбора су реализовали двогодишњи пројекат под називом: “Репродуктивно здравље у Републици Српској”, на основу којег је издата публикација под насловом: “Репродуктивни потенцијал адолесцената у Републици Српској”, а чији су закључци усмјерени на потребу за увођењем ефикаснијих мјера за повећање фертилитета, са посебним акцентом на проблеме адолесцената.

Правни прописи који су у функцији популационе политике у Републици Српској обухватају следеће области:

1. Област заштите дјеце, родитеља и породице

Министарство здравља и социјалне заштите, Министарство правде, Министарство за породицу, омладину и спорт и Јавни фонд за дјечију заштиту су институције које спроводе популациону политику у домену заштите дјеце, родитеља и породице у Републици Српској. Правни основ за своје дјеловање ове институције имају у Закону о дјечијој заштити и Породичном закону. Питања која се регулишу

Strategy for Family Development for 2009-2014 periods, adopted by the RS National Assembly.

In 2006, the Republic of Srpska Government for a Council for Children as an advisory board for many issues within the field of children’s rights. Over the last years, the Council has run several projects and activities and actively participated in adoption and implementation of some legal and strategic documents aiming at children’s position and rights improvement. A special attention has been paid to disabled children, multi-member families, pre-school education, peer bullying, media promotion of children’s rights, etc.

The Academy of Science and Arts of the Republic of Srpska formed a board in 2007 within their Department of reproduction health and demography and named it the Board for reproduction health and demography. Members of this Board have completed a two-year project “Reproductive health in the Republic of Srpska” aiming at more efficient measures for birth rate increase and paying special attention to adolescents.

Legal documents that cover population policy in the Republic of Srpska are:

1. Child, parent, and family protection

Ministry of Health and Social Care, Ministry of Justice, Ministry of Family, Sports and Youth and Public Fund of Children’s Protection are the institutions that are in charge of population policy within the domain of children, parents and family in the Republic of Srpska. The legal backbone for these activities is defined by the Law on Children’s protection and Family Law. These laws also regulate the allowances for maternal leave, maternal allowance, the newborn equipment purchase, and financial aid for third and fourth child in a family, children’s allowances, pre-school education for orphans, disabled children, and hospitalized children, children’s care

овим законима су у вези са накнадама за вријеме кориштења породилског одсуства; материнског додатка; помоћи за опрему новорођенчета; једнократне новчане помоћи приликом рођења трећег и четвртог дјетета; додатка за дјецу; задовољавања развојних потреба дјеце; предшколског васпитања и образовања за дјецу без родитељског старања, дјеце са сметњама у развоју и дјеце на дужем болничком лијечењу; васпитно-образовних програма припремања дјеце за школу; боравка, одмора и рекреације дјеце у дјечијим одмаралиштима и регресирања трошкова боравка дјеце у предшколским установама.

2. Област рада и радних односа

Министарство рада и борачко инвалидске заштите Републике Српске уређује политику рада и радних односа, а правни оквир на основу којег се дефинише и регулише ова политика је Закон о раду. У оквиру овог Закона дефинисане су и подстицајне мјере у популационој политици кроз посебну заштиту жене и материнства; права родитеља на породилско одсуство (које је међу најповољнијим у окружењу, јер за прво и друго дијете траје 12 мјесеци, а за близанце, треће и свако наредно дијете 18 мјесеци); права на накнаду плате за вријеме кориштења породилског одсуства (у висини просјечне плате у току посљедња три мјесеца прије отпочињања породилског одсуства); права на могућност рада с половином радног времена (за вријеме док дијете не наврши двије године живота и уколико је дјетету потребна појачана нега); права жена на паузу у току радног времена за вријеме дојења дјетета; забрану послодавцу да не може одбити да прими у радни однос жену која је трудна, нити јој може отказати уговор о раду због трудноће или због тога што користи породилско одсуство и забрану послодавцу да жене које су од шестог мјесеца трудноће и које су мајке са дјететом до једне године живота раде у ноћним смјенама. У циљу потпуније и квалитетније здравствене заштите жена радница, послодавац је дужан да на терет својих средстава једном годишње омогућити љекарски преглед, ради превенције и благовременог

in resorts, and cutting costs of nursery schools.

2. Labor and labor rights

Ministry of Labor and Veteran Affairs of RS runs the policy of labor and labor affairs, and the legal framework that defines this field is the Law on Labor. This Law also covers the incentives within population policy via the special protection of women and maternity; parental leave (one of most favorable in the region, 12 months for first two children, and 18 months for twins and third child); salary allowance during parent leave (average salary over the last three months before the leave starts); option of a part-time job (until the child is two years old or needs a special care); women's right for pause for breast feeding during working hours; a ban for the employer to hire another person at the position of a pregnant woman or to fire her during first six months of pregnancy, a woman also has the right to skip night shifts until the child is one year old. In order to obtain more efficient working women social care, an employer is obliged to enable and finance a yearly health assessment due to prevention and timely reaction to a typical woman's diseases.

3. Health care

Ministry of Health and Social Care of RS, the Health insurance fund of RS, and the Institute of health protection of RS are the institutions in charge of running population policy within the health system. The legal framework for these issues is provided by the Law on health protection, Law on conditions and procedures for abortion of RS, and the Law on health insurance. These laws accurately define the woman's health care during pregnancy, birth, and maternity, including pre-school, school children, and the young (aged 6-18) and the elderly (aged 65 and more). In the Republic of Srpska, all women during pregnancy, birth, and the first year of a child's life, children up to 15 and

откривања болести специфичних за жене.

3. Област здравствене заштите

Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске, Фонд здравственог осигурања и Институт за заштиту здравља Републике Српске су одговорне институције за уређење и провођење популационе политике у здравственом сектору. Правни оквир на основу којег се дефинише и регулише ова политика су Закон о здравственој заштити, Закон о условима и поступку за прекид трудноће и Закон о здравственом осигурању. Овим законима прецизно је уређен начин спровођења здравствене заштите жене у току трудноће, порођаја и материнства, као и за предшколску дјецу и дјецу и омладину школског узраста (6-18 година) и стара лица (изнад 65 година). У Републици Српској све жене у току трудноће, порођаја и до годину дана старости рођеног дјетета, те дјеца до навршених 15 година и особе преко 65 година, имају право на потпуну здравствену заштиту без личног учешћа у трошковима. Веома значајно је истаћи да Фонд здравственог осигурања у домену лијечења стерилитета финансира први покушај вантјелесне оплодње, а плаћање другог покушаја се финансира из средстава Владе Републике Српске.

4. Област социјалне заштите

Министарство здравља и социјалне заштите, Министарство за избјегла и расељена лица и Министарство рада и борачко инвалидске заштите институционално дјелују на спровођењу мјера породично-социјалне заштите. Неке од препознатљивих мјера из овог домена су: дјечији додатак за дјецу ометену у развоју и дјецу палих бораца и цивилних жртава рата, независно од реда рађања и материјалних услова; регресирање боравка дјеце из социјално угрожених породица и дјеце са посебним потребама у предшколским установама; стамбено збрињавање породица са четворо и више дјеце и регресирање боравка дјеце у дјечијим одмаралиштима. Ове мјере се спроводе преко центара за социјални рад, организованих на локалном нивоу и социјалне

persons over 65 have the right to complete health care without personal expenses. It is important to say that the Health insurance fund of RS covers costs of sterility treatments for the first insemination, and the second attempt of insemination is financed by RS Government.

4. Social Protection

Ministry of Health and Social Protection, Ministry of Refugees, and Ministry of Labor and Veterans are institutions in charge of measures of family and social care. Some of the measures within this domain are as follows: children's allowance for disabled children, fallen veterans' children, regardless of the birth order or material conditions; refundment for nursery schools for disabled and socially handicapped children; providing housing for families with four or more children and refundment for those children's holidays. These measures are run via local social centers and state level social and children's care centers.

The system of children's protection in the Republic of Srpska aims at supporting birth and is conducted along with institutional activities of Children's Care public fund in compliance with the Law on Children's Protection. The basic feature of the children's protection in the Republic of Srpska is a huge gap between the children and family's needs and the society funding. With reference to this, it is extremely important to define right to support families so as to start a family at first place and meet the children's needs such as:

- refundment of full salary during the maternal leave (the refundment is the payment to the employer for the last 11 months of the leave for first two children and last 17 months for twins, third and each next child born);

- the right of an unemployed mother to a maternal allowance in cases when the personal income, cadaster and real estate

и дјечије заштите организоване на републичком нивоу.

Систем дјечије заштите у Републици Српској је у функцији подстицања наталитета, а спроводи се институционалним активностима Јавног фонда за дјечију заштиту, а у складу са Законом о дјечијој заштити. Основна карактеристика права из домена дјечије заштите у Републици Српској је да постоји велика разлика између потреба дјете и породица и могућности друштва. У том смислу, посебно су значајна права која се дефинишу као подршка породици, у погледу услова за заснивање породице и задовољавање потреба дјете, као што су:

- рефундација исплаћене накнаде нето плате за вријеме коришћења породилског одсуства (односи се на исплату накнаде нето плате послодавцу за посљедњих 11 мјесеци коришћења породилског одсуства за прво и друго дијете, а за посљедњих 17 мјесеци за близанце, треће дијете и свако наредно дијете);

- право на матерински додатак које остварује незапослена мајка под условом да лична примања, приходи од покретне имовине и катастарски приход не прелазе утврђени цензус (ово право се остварује за прво троје дјете по рођењу у трајању од једне године);

- право на накнаду за опрему новорођенчета које се остварује за свако новорођено дијете у породици (висина накнаде за опрему новорођенчета износи 50% просјечне нето плате по запосленом у привреди Републике Српске остварене у претходној години);

- право на једнократну новчану помоћ које има свака мајка приликом рођења трећег, односно четвртог дјетета (Министарство за породицу, омладину и спорт исплаћује ову накнаду путем Јавног фонда за дјечију заштиту Републике Српске, а на основу Упутства о начину и поступку исплате новчане накнаде за треће и четврто дијете по Одлуци о одобрењу пласмана средстава Владе Републике Српске);

- право на додатак на дјецу који се остварује се за друго, треће и четврто дијете, а за дјецу ометену у психофизичком развоју, дјецу без родитељског старања и дјецу чија породица остварује право на материјално обезбјеђење

amounts do not extend the estimated values (this right is legible for first three children during their first year of life);

- Equipment allowance for each newborn in the family (the amount of the allowance is 50 percent of the average commercial salary in the Republic of Srpska);

- immediate cash injection for the third or fourth child (Ministry of Family, Youth, and Sports pays this allowance via the Public fund for children's protection of RS based upon the Instruction of procedure for the third and fourth child allowance in accordance with admission of RS Government funding);

- children's allowance for the second, third, and fourth child, disabled children, orphans and socially handicapped children; also for the first child (in cases when family income and cadaster value do not extend the estimated sum or, regardless of the material status, fallen veterans' children, war victims, war veterans' children, orphans, disabled children, and finally those the family of which is not under the social care program).

Children's allowance is allocated until the age of 15. Disabled children, orphans, and socially handicapped children are given the allowance until the age of 19 or even longer if they are still under some education program.

Due to high poverty rate of families with children and limited funds of children protection programs in the Republic of Srpska, this type of protection is actually a social protection and the birth is not in the limelight. In order to improve the Public fund for children's protection in RS, there are numerous researches on opinions and position of mothers with three or more children.

и за прво дијете (ово право се остварује под условом да лична примања и катастарски приход не прелази утврђени цензус, а без обзира на имовински цензус, ово право могу остварити дјеца погинулих бораца, дјеца цивилне жртве рата и РВИ прве и друге категорије, дјеца без родитељског старања, дјеца ометена у психофизичком развоју и дјеца чија породица остварује право на материјално обезбјеђење у систему социјалне заштите).

Право на додатак на дјецу се остварује за дјецу најдуже до 15 година живота и ако су на редовном школовању, а за дјецу ометену у психофизичком развоју, дјецу без родитељског старања и дјецу чија породица остварује право на материјално обезбјеђење до навршених 19 година живота, односно и после 19 година живота, све док су обухваћени васпитно-образовним програмом.

Због високог степена сиромаштва породица са дјецом и ограничених средстава финансирања систем дјечије заштите у Републици Српској тренутно има наглашен социјално-заштитни карактер, па је популациони карактер врло дискретно присутан. У сврху унапређења рада у надлежности Јавног фонда дјечије заштите спроводе се различита истраживања ставова и мишљења мајки које су родиле треће дијете.

МЈЕРЕ ПОПУЛАЦИОНЕ ПОЛИТИКЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

На основу институционалних активности на нивоу Републике Српске до сада су препознатљиве следеће мјере материјалне подршке:

1. дјечији додатак за другорођено, трећорођено и четворођено дијете, који је условљен имовинским цензусом;
2. помоћ за опрему новорођенчета, која за 2012. годину износи 250 КМ;
3. исплата једнократних новчаних помоћи приликом рођења трећег и четвртог дјетета у просјеку око 500 КМ;
4. матерински додатак који се додјељује незапосленој мајци до годину дана старости

POPULATION POLICY MEASURES IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

Based upon the activities of the Republic of Srpska institutions, the following measures of financial support are in force:

1. children's allowance for the 2nd, 3rd, and 4th child in compliance with the assets value;
2. a 250 KM immediate financial injection for a newborn equipment in 2012;
3. immediate financial injections for the third and fourth child at birth up to 500 KM;
4. maternal allowance for unemployed mothers during the child's first year of life in cases when the family assets do not

дјетета, под условом да породица не прелази имовински цензус;

5. финансирање два покушаја вантелесне оплодње у сврху лијечење стерилитета;

6. субвенционирање каматне стопе за стамбене кредите младима и младим брачним паровима у висини од 1% од камате;

7. бесплатна додјела уџбеника за све полазнике првих и других разреда деветогодишњи школа, према одлуци Владе Републике Српске;

8. помоћ за школовање дјеце у средњим и вишим школама и факултетима и стипендирање талентованих студената преко фондова за школовање дјеце при институцији Предсједника Републике и Министарства просвете и културе;

9. додјела уџбеника за све одличне ученике из породица са четворо и више дјеце у склопу акције Владе Републике Српске у сарадњи са Удружењима породица са четворо и више дјеце и

10. једнократне помоћи за породице са више дјеце и уручивање поклон пакета за новогодишње и вјерске празнике, посебно породицама са троје и четворо дјеце, дјецы самохраних родитеља, као и породицама са више дјеце.

Неке од мјера нематеријалне подршке на нивоу Републике Српске су:

а) одржавање годишње манифестације „Конференција беба“ у циљу промовисања наталитета и подршке већем рађању, уз медијску кампању и прикупљање средстава за све бебе које су рођене на дан одржавања манифестације;

б) сарадња са републичким и општинским удружењима породица са четворо и више дјеце, те пружање помоћи у њиховом раду;

в) промоција репродуктивног здравља и здравог породичног живота са посебним акцентом на очување репродуктивног здравља младих;

г) програм оспособљавања органа локалне самоуправе на дефинисању и спровођењу мјера популационе политике у локалним јединицама самоуправе и

д) ширење знања и информација о

extend the estimated value;

5. financing two attempt of insemination for the purpose of sterility treatments;

6. interest rate subsidies for housing loans for the young couples up to 1%;

7. free school books for first and second graders in primary school in compliance with the RS Government decision;

8. scholarships for high school and college students and talented children via the RS President fund and Ministry of Culture and Education;

9. free school books for excellent pupils coming from families with four or more children within the action of RS Government in cooperation with Association of families with four or more children;

10. Immediate financial injections for families with four or more children or single parent families, especially during New Year and religious holidays.

Some of the non-financial support measures at the Republic of Srpska level are as follows:

a) Annual event named ‘Baby conference’ targeting promotion of birth covered by the media promotion and raising funds for all the babies born on the conference day;

b) Cooperation with both republic and municipal family associations including families with four or more children;

c) Promotion of reproduction health and healthy family life focusing on health of the young;

d) Support program for the local self-government organs in order to help them improve local population policy measures;

e) Raising public awareness of the demographic situation, family planning, birth, children, family life, etc. in order to stress the relevance for the family and equity between men and women, including their equal parental rights and duties.

Population policy measures that are currently run at the local RS level are:

1. immediate financial injection

демографској ситуацији, планирању породице, рађању, дјечи, породичном животу и ал., чиме се афирмише и јача улога породице, али исто тако наглашава равноправност односа између мушкарца и жене и њихово једнако учешће у остваривању родитељских права и дужности.

Мјере популационе политике које су тренутно актуелне на нивоу јединица локалне самоуправе у Републици Српској су:

1. једнократна новчана помоћ приликом рођења дјетета, коју исплаћује петина општина;

2. новчана накнада или пакет за опрему новорођенчета, коју исплаћује десетак општина у просјечној вриједности око 230 КМ;

3. новчана помоћ за рођење трећег дјетета, коју исплаћује око трећине општина у просјечној вриједности око 570 КМ;

4. субвенционирање смјештаја дјеце у предшколским установама (посебно ако је више дјеце укључено у једну предшколску установу), као и обезбјеђење посебних олакшица за дјецу са посебним потребама и за сиромашне породице, у чему учествује знатан број општина;

5. плаћање мјесечног превоза до школе, као и стипендирање школовања дјеце и помоћ у набавци школских уџбеника и торби је мјера коју проводи трећина општина и

6. новчана накнада приликом закључења брака у износу од 500 КМ, коју обезбјеђује пет општина.

Из анализе мјера популационе политике које се спроводе на нивоу локалне самоуправе у Републици Српској може се констатовати да у скоро свим општинама постоји интересовање за ову проблематику. Међутим, апсолутно највећи број општина нема усвојен програм популационе политике, нема стално радно тијело или комисију за популациону политику, чак нема ни систематизовано радно мјесто или запослено лице које се бави овим питањима. Због тога је спровођење мјера популационе политике у општинама Српске на веома ниском нивоу. Средства која се издвајају за пронаталитетне мјере су веома скромна и недовољна (испод 2% укупних буџетских средстава општина). У већини општина нема посебних олакшица и подстицаја за породице

for each birth given by one fifth of total municipalities in RS;

2. financial aid or a package for a newborn equipment given by a dozen of municipalities, the sum of which is 230 KM in average;

3. financial aid for the third child, given by one third of total municipalities, the sum of which is around 570 KM;

4. subsidies for nursery schools (especially if more than one child from each family attend a single nursery), subsidies for disabled and poor children, promoted by most municipalities;

5. monthly school bus costs, scholarships, free school books, and bags, provided by one third of total municipalities;

6. Financial aid for each marriage given by five municipalities, the sum of which is 500 KM.

Upon the analysis of the population policy measures at the RS local level we may assume that almost all municipalities are truly interested in this field. Nonetheless, most of these do not have any kind of official population policy program, a working body or an official associate who should deal with demographic issues whatsoever. Therefore, the application of the population policy measures is quite low in RS municipalities in general. The finances provided for the birth promotion are rather poor and insufficient (below 2% of total municipal budgets). Most municipalities have no financial incentives for families with three or four children; there is no aid for single parents or families with disabled children, no support for sterility treatments or marriage stimulations. Children's needs for physical activities are hardly being met and 16 municipalities do not have a single pre-school institution whatsoever. At the local level, there is no support for the labor-parenting coordination and most nursery have 6, 30 a.m. to 3, 30 p.m. working hours. Thus, almost all municipalities in the Republic of Srpska should pay much more

са троје и четворо дјеце, не постоји подршка једнородитељским породицама или породицама са дјецом са посебним потребама, не постоји подршка за лијечење стерилитета или подршка младима приликом склапања брака, а нема ни подстицајних мјера у сфери комуналних услуга. Задовољавање потреба дјеце за одмором и рекреацијом је на минимуму, а у 16 општина нема никаквог облика установе за предшколско васпитање и образовање. На нивоу локалне самоуправе не постоји подршка за усклађивање рада и родитељства, а рад предшколских установа за образовање и васпитање је углавном између 6.30 и 15.30 часова. Дакле, готово све општине у Републици Српској требале би да у наредном периоду више пажње усмјере на проблематику развоја становништва и у том смислу конципирају сопствених мјера популационе политике, а затим да у својим буџетима обезбиједи већа средства како би се усвојене мјере могле и проводити.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Недовољно рађање, драстичан пад natalитета, отворена депопулација, старење становништва незаустављиви су процеси у Републици Српској. Како зауставити даљи пад стопе фертилитета, какве мјере популационе политике проводити да се стање поправи, какву политику желимо водити према породицама, дјеци, младима, старима? Све су то питања која муче и земље из нашег окружења, а на која не постоје јединствени одговори.

Дјеца код нас већ одавно не значе економску добит, те су традиционално ниске норме досегле критичне вриједности. Друштвена брига о репродукцији углавном је симболична, па је брига за дјецу најчешће препуштена само брачним паровима. У таквој ситуацији није чудо да неки мислиоци сматрају да се у модерним друштвима дјеца рађају само због јединственог задовољства које пружа родитељство.

Постепено, мада с извјесним заостатком у односу на развијене земље, код нас се мијења и плурализира структуре породице. Некад

attention to population development and run their own population policy measures, for which their budgets must allow more finances.

FINAL OBSERVATION

Poor birth rate, dramatic decrease of birth, transparent depopulation, and population aging seem to be the unstoppable processes in the Republic of Srpska. How can we stop further decline of fertility, what measures of population policy should we introduce, what type of policy do we want for families, children, the young and the old? All these are burning question in both our country and the region and there are no simple answers to any of them.

For a long time, children have not been considered as an economic gain and the traditionally low criteria are now critical. The society's concern about the reproduction is plainly symbolic so the couples care for their children on their own. In one such situation it is no wonder that some believe modern societies have children only to satisfy the need of being a parent.

Gradually, though still slow in comparison with the developed countries,

маргинални породични облици, као што су једнородитељске породице, ванбрачне заједнице, или самачка домаћинства све више доминирају у породичној структури. Када је ријеч о структури рада, средишњи процес је индивидуализација рада која потискује некадашњу стабилну и континуирану запосленост. Све то захтијева нову породичну стратегију која ће се, с једне стране, носити с ризицима произашлим из плурализације породичне структуре, а са друге стране, која ће доприносити усклађивању вањског рада и породичних обавеза.

Досадашња истраживања су показала да постоје битне претпоставке за рехабилитацију рађања у Републици Српској, а што се може темељити на ставу већине анкетираних да не постоји битна разлика између жељеног и оптималног броја дјете. Односно став да троје представља и оптималан и жељени број дјете представља ниво потребан за просто обнављање становништва, чему требамо тежити. Сва наша истраживања су потврдила да су разлози за нерађање жељеног броја дјете у Српској у вези са препрекама материјалне природе, те да постоји јасно изражена спремност за прихватање мјера пронаталитетне политике под којом би се рађало више дјете. Мада демографска кретања, у највећој мјери, зависе од укупне социјалне и економске ситуације, чини се да запошљавање оба родитеља може стабилизovati породицу и допринијети позитивном демографском развоју.

У Републици Српској се спроводе одређене активности које су у функцији подстицајних мјера пронаталитетне популационе политике кроз рад различитих институција, а прије свега надлежних министарстава у Влади. Све до сада препознате мјере популационе политике проводе се из средстава које обезбјеђује Влада, мада неке локалне заједнице, такође, проводе одређене мјере у овом домену. Општа карактеристика је да су постојеће мјере недовољне, обзиром на стање наталитета, па би у наредном периоду требало би више радити на увођењу активнијих мјера пронаталитетне популационе политике у свим локалним срединама.

У буџету Владе Републике Српске би се требала планирати већа издвајања за провођење

we are also changing and modifying the family structure. Family structures that were once marginal, such as single-parent families, out-of-wedlock families or single households, are nowadays becoming dominant. When it comes to labor structure, individualization is the central process that expels the former stable and continuous employment rate. All these call for a new family strategy that could cope with both new family structure risks and harmonization between labor and family duties.

Recent research has indicated new options for birth rate revitalization in the Republic of Srpska, which might be a result of the majority opinion that there is no big difference between the desirable and optimum number of children per a family. The general position that three children is both optimum and desirable number is a level necessary for population recovery that we should aim for. All our researches have confirmed that the reasons for poor birth rates in RS are financial and that most people are willing to accept the measures that would help natality. Although demographic circulation mostly depends on total social and economic situation, it seems that employment of both parents might stabilize the family and contribute positive demographic development.

In the Republic of Srpska, there are certain activities that support birth policies via different institutions, mostly competent ministries at the RS Government. Finances for all the population policy measures are provided by the Government, though some local communities also run some measures on their own. General opinion is that all the existing measures are insufficient taking into account the current birth rate so in future we should try to introduce more active pro-birth measures in all local communities whatsoever.

The RS budget ought to provide more financial aid for pro-birth population policy

мјера пронаталитетне популационе политике. Приоритет би морале бити исплате дјечијег додатка за свако дијете, без обзира на ред рођења или материјално стање породице, а посебно би требало обухватити и породице са једним родитељем или самохране родитеље, који до сада нису били обухваћени овим мјерама. Дакле, према садашњем стању, али и претпоставкама будућег демографског развоја Републике Српске, пронаталитетна популациона политика се намеће као потреба и неопходност. Све акције у прилог повећања рађања се морају подржати и интензивирати, а у обзир се морају узети и сви друштвени и индивидуални аспекти, од којих посебну пажњу треба усмјерити према очувању породице. Са овог аспекта поставља се институционална нужност успостављања Завода за планирање породице и популациону политику и што скорије доношења Стратегије демографског развоја Републике Српске.

measures. Children's allowance for each born child should be mandatory regardless of the order of birth or financial position of a family. Specifically, we should cover single-parent families that haven't been included in these measures so far. Hence, the aforementioned facts clearly indicate that pro-birth population policy in RS is an essential need. All the actions promoting birth should be intensified. Furthermore, we should take into consideration all the social and individual aspects and focus on family preservation. From this point of view, it seems necessary to set up an Institute for family planning and population policy as well as to adopt a Strategy of demographic development of the Republic of Srpska.

ЛИТЕРАТУРА/BIBLIOGRAPHY

1. Бобић, М., (2007). *Демографија и социологија веза или синтеза*. Београд: Службени гласник
2. Гавриловић, А., Рашевић, М. (1999). *Обнављање становништва Србије и популациона политика државе и локалне самоуправе*. Београд: Службени гласник
3. Група аутора (2008). *Анализа демографске ситуације и спровођења пронаталитетних мјера и активности у Републици Српској*. Пројекат-научно-истраживачка студија. Бања Лука: Влада РС, Савјет за демографску политику РС
4. Ђурђев, Б., Маринковић Д., (2012). *Пројекција демографског развоја Републике Српске до 2018. године*. *Гласник ГД РС, бр.15*. Бања Лука: ГД РС
5. Закон о дјечијој заштити (Сл. гласник Републике Српске, бр: 4 /02 и 17/ 08)
6. Закон о здравственој заштити (Сл. гласник Републике Српске, бр: 18/99, 23/99, 58/01 и 62/02)
7. Закон о здравственом осигурању (Сл. гласник Републике Српске, бр: 18/99, 70/01, 51/01, 91/03)
8. Закон о раду (Сл. Гласник Републике Српске, бр: 55/07)
9. Закон о социјалној заштити (Сл. гласник Републике Српске, бр: 5/93, 15/96, 110/03, 33/08)
10. Закон о условима и поступку за прекид трудноће (Сл. гласник Републике Српске, бр: 34/08)
11. Маринковић, Д., Ђурђев Б. (2011). *Демографска кретања у Републици Српској – тенденције и перспективе*. *Зборник радова са Међународног научног скупа: „Проблеми и изазови савремене географске науке и наставе“*. Београд: Универзитет у Београду, Географски факултет
12. Маринковић, Д. (2012). *Демографска политика у Републици Српској – ставност и потребе*. Бања Лука: Академија наука и умјетности Републике Српске

13. Маринковић, Д. (2011). Демографски потенцијал и репродуктивно здравље адолесцената у Републици Српској. *Зборник радова Трећег конгреса Српских географа са међународним учешћем*. Бања Лука: ГД РС, СГД
14. Маринковић, Д. (2010). Демографски развој и спровођење мјера популационе политике у Републици Српској. *Зборник Матице српске за друштвене науке, бр.131*. Нови Сад: Матица српска
15. Породични закон (Сл. гласник Републике Српске, бр: 54/02)
16. Рашевић, М. (2009). Популациона политика у Србији: стање и очекивања. *Становништво, бр.2/2009*. Београд
17. Wertheimer-Baletić, A. (1999). *Stanovništvo i razvoj*. Zagreb: Mate